

Andrzej Miszczuk

Uniwersytet Warszawski

PERYFERYJNOŚĆ JAKO PRZEDMIOT ZAINTERESOWANIA POLITYKI REGIONALNEJ

Streszczenie: Peryferyjność jest zjawiskiem złożonym, jednak ocenianym raczej negatywnie. Możemy wyróżnić jej dwa aspekty. Pierwszy – przestrzenny, zależy od specyficznych cech środowiska geograficznego lub czynników politycznych (regiony przygraniczne), a drugi – społeczno-ekonomiczny, który jest efektem niskiej jakości kapitału demograficznego, społecznego i ekonomicznego. Peryferyjność przestrzenna jest relatywnie łatwiejsza do przezwyciężenia poprzez budowę sieci infrastruktury transportowej. Dla pokonania peryferyjności społeczno-ekonomicznej konieczne jest stworzenie społecznego systemu innowacyjnego, opartego na elementach: intelektualnych, instytucjonalnych, biznesowych i edukacyjnych.

Słowa kluczowe: peryferyjność, rozwój regionalny, polityka regionalna

1. Wstęp

Peryferyjność jest zjawiskiem złożonym i wieloznacznym oraz względnym, zależnym od przyjętej podstawy odniesienia¹, ocenianym jednak na ogół pejoratywnie. Pomimo postępującego rozwoju społeczno-gospodarczego, zarówno w wymiarze regionalnym jak i globalnym, nie zanika i z tego punktu widzenia stanowi interesujący przedmiot rozważań zarówno o charakterze teoretyczno-metodologicznym, jak też działań w ramach polityki regionalnej. Można wręcz stwierdzić, że identyfikacja zjawiska peryferyjności i poszukiwanie możliwości jego niwelowania legły u podstaw narodzin w la-

¹ W skali światowej peryferyjny charakter ma Afryka, znacząca część Azji i Ameryki Łacińskiej. Europa jako całość zaliczana jest do obszarów rdzeniowych. Gdy jednak posłużymy się skalą kontynentalną to okazuje się, że Europa jest jednak wysoce zróżnicowana. Obszar rdzeniowy Europy znajduje się w jej zachodniej części. Tu są zlokalizowane jej węzły globalne: Paryż i Londyn oraz tzw. lokomotywy Europy, tj.: Monachium, Frankfurt, Mediolan, Hamburg, Bruksela, Stuttgart, Zurych, Amsterdam, Dusseldorf, Kolonia, Madryt, Rzym, Kopenhaga, Berlin, Barcelona, Sztokholm, Wiedeń. Ale poza ścisłym obszarem rdzeniowym Europy (tzw. Pentagonem) znajdują się miasta także zaliczane do lokomotyw naszego kontynentu, tj. Barcelona, Kopenhaga, Madryt, Rzym i Sztokholm. Peryferyjny charakter ma przede wszystkim Europa Środkowo-Wschodnia i Wschodnia, w tym Polska. Wewnątrz naszego kraju rdzeniowy charakter ma i w perspektywie najbliższych kilkunastu lat będzie go umacniał obszar obejmujący Warszawę, Kraków, Górny Śląsk, Wrocław, Poznań, Trójmiasto, a peryferyjny – wschodnia Polska.

tach 30. XX w. polityki regionalnej w USA, Wielkiej Brytanii i Polsce². Celem artykułu jest ukazanie specyfiki regionów peryferyjnych, mechanizmu ich funkcjonowania oraz działań z zakresu polityki regionalnej, ograniczających zasięg ich występowania.

2. Specyfika regionu peryferyjnego

Zjawisko peryferyjności można ujmować w aspekcie przestrzennym jak też społeczno-ekonomicznym. W tym pierwszym – atrybutem peryferyjności jest położenie geograficzno-komunikacyjne. Regionem peryferyjnym w takim znaczeniu jest zatem obszar oddalony od centrów gospodarczych oraz trudno dostępny komunikacyjnie, przy czym koszt pokonania odległości jest wysoki. Tak rozumiana peryferyjność może wynikać ze specyfiki walorów środowiska geograficznego, które utrudniają budowę i eksploatację sieci infrastrukturalnych, podnoszących dostępność komunikacyjną, lub ze względów politycznych, które dotyczą zwłaszcza regionów przygranicznych. Przełamywanie peryferyjności regionów przygranicznych zależy zarówno od ustroju i formy sąsiadujących ze sobą państw, jak i relacji między nimi, co znajduje swój wyraz w charakterze granicy. Szczególnie niekorzystna dla obszarów przygranicznych jest granica dzieląca (zamknięta, „wrogości”), gdyż tworzy przestrzenną barierę rozwoju. Paradoksalnie jednak pełne otwarcie granicy państwowej nie zawsze oznacza korzyści dla regionów położonych po jej obu stronach. Mogą bowiem pojawić się zarówno efekty³: kohezji i „wyspy”, jak też drenażu i wykluczenia. Pierwszy z nich polega na integracji ekonomicznej i stymulacji wzrostu gospodarczego na obszarze ok. 40–60 km w głąb każdego kraju, co jest możliwe, gdy występują korzystne warunki topograficzne umożliwiające łatwe przekraczanie granic, istnieje relatywnie wysoka gęstość zaludnienia po obu stronach granicy oraz brak jest – w odległości co najmniej 100 km od granicy w głąb każdego z państwa – atrakcyjnych miast, przyciągających ludność.

Drugi z wymienionych efektów, umownie nazwany efektem „wyspy” dotyczy pogranicza, na którym warunki geograficzne i historyczne spowodowały wspólny rozwój aglomeracji, pomimo przynależności jej części do różnych państw.

Efekt drenażu pojawia się wówczas, gdy na pograniczu brak jest odpowiednio wysokiego potencjału rozwojowego, w tym zwłaszcza osób przedsiębiorczych oraz zasobów kapitału. Dotyczyć to może także niezbyt sprzyjających warunków topograficznych wzdłuż granicy. Jednocześnie w każdym kraju zlokalizowane są w pewnej odległości duże aglomeracje miejskie, dla których otwarcie granicy staje się ważnym impulsem rozwojowym. Rozwój ten odbywa się kosztem obszaru położonego bliżej granicy.

Z kolei efekt wykluczenia polega na tym, że na otwarciu granicy zyskuje tylko jedna część pogranicza, kosztem drugiej. Sytuacja ta występuje wówczas, gdy po-

² Por.: B. Winiarski, *Polityka regionalna*, PWE, Warszawa 1976, s. 46–69, 101–110.

³ Szerzej na ten temat por.: *The impact of the development of the countries of Central and Eastern Europe on the community territory*, „Regional Development Studies” 1996, vol. 16.

szczególne części nie reprezentują komplementarnej struktury i potencjału społeczno-gospodarczego.

Region może być peryferyjny także w znaczeniu społeczno-ekonomicznym. Najpopularniejszą miarą tak rozumianej peryferyjności, używaną także na potrzeby polityki regionalnej Unii Europejskiej jest produkt krajowy brutto (PKB) wytworzony w regionie *per capita*. Pozostaje kwestią umowną przyjęcie poziomu tego miernika, poniżej którego region jest słabo rozwinięty pod względem gospodarczym, a zatem peryferyjny. Pomimo, że PKB jest miarą przybliżoną i niedoskonałą, to jego popularność wynika ze stosunkowo łatwej dostępności oraz skorelowania z potencjałem gospodarczym regionu (liczba i wielkość podmiotów), a także jego strukturą. To właśnie struktura gospodarcza może także świadczyć o peryferyjności regionu. Regiony peryferyjne charakteryzuje bowiem duży udział pracujących oraz podmiotów w sektorze I (rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo, górnictwo), co jest następstwem występującej specjalizacji surowcowej, którą z kolei cechuje niska wartość dodana. Specjalizacja ta powoduje konieczność importu dóbr finalnych, co dodatkowo wzmacnia asymetrię gospodarczą między regionami peryferyjnymi a centrami gospodarczymi. Jednocześnie region peryferyjny odczuwa brak kapitału oraz poddawany jest „wymywaniu” zasobów pracy.

Peryferyjność regionu może mieć także wymiar społeczno-demograficzny, co przejawia się relatywnie niską gęstością zaludnienia oraz zaawansowanymi procesami depopulacji. Selektywność migracji, wynikająca z większej skłonności migracyjnej u osób młodszych, lepiej wykształconych, wywołuje procesy starzenia się w społecznościach emigracyjnych, a tym samym obniża ich poziom reprodukcji demograficznej, przyczynia się także do pogarszania jakości kapitału ludzkiego (wykształcenie) i społecznego (poziom zaufania i współdziałania społecznego) oraz zmniejszania występowania natężenia postaw przedsiębiorczości i innowacyjności.

Peryferyjność kulturowa może mieć swoje źródło w niskim poczuciu tożsamości regionalnej i lokalnej, a z kolei polityczno-administracyjna dotyczy regionów o małym znaczeniu strategicznym, słabej reprezentacji w centrum, małym zakresie kompetencji władz regionalnych oraz ich niskim potencjale finansowym.

Wymienione aspekty peryferyjności są na ogół powiązane ze sobą z różnym natężeniem, tworząc jednak sprzężenia zwrotne o charakterze negatywnym. Rezultatem ich oddziaływania jest także specyficzne zagospodarowanie przestrzenne. Przestrzeń regionów peryferyjnych⁴ ma charakter wtórny (pochodny), co oznacza, że służy interesom centrum, a nie zaspokojeniu miejscowych potrzeb. Ponadto jest otwarta, selektywna, nie w pełni zagospodarowana, nieciągła, niezintegrowana, niestabilna oraz zróżnicowana (niejednorodna).

Dla uwypuklenia najważniejszych cech regionów peryferyjnych zestawiono je na zasadzie dychotomicznej z obszarami centralnymi (tabela 1).

⁴ K. Kuciński, *Organizacja przestrzenna gospodarki*, w: *Geografia ekonomiczna*, red. K. Kuciński, Oficyna Wolters Kluwer, Kraków 2009, s. 39–40.

Tabela 1. Cechy regionów peryferyjnych i obszarów centralnych

Peryferia	Centrum
Cechy geograficzno-komunikacyjne	
– trudna dostępność komunikacyjna	– łatwa dostępność komunikacyjna
– wyposażenie w nieliczne środki transportu	– wyposażenie we wszystkie środki transportu
– słaba pozycja w sieci transportowej	– ważny węzeł sieci transportowej
– wysokie koszty dostępu	– niskie koszty dostępu
Cechy ekonomiczne	
– niski poziom PKB <i>per capita</i>	– wysoki poziom PKB <i>per capita</i>
– produkcja surowcowa o niskiej wartości dodanej	– produkcja dóbr finalnych i usług o wysokiej wartości dodanej
– eksport zasobów pracy	– import zasobów pracy
– import dóbr finalnych i usług	– eksport dóbr finalnych i usług
– niska dostępność kapitału ekonomiczno-finansowego	– duża podaż kapitału ekonomiczno-finansowego
Cechy społeczno-demograficzne i kulturowe	
– niska gęstość zaludnienia	– wysoka gęstość zaludnienia
– odpływ migracyjny	– napływ migracyjny
– zaawansowane procesy starzenia się ludności	– wolniejsze tempo starzenia się ludności
– pogarszanie jakości kapitału ludzkiego	– podnoszenie jakości kapitału ludzkiego
– pogarszanie jakości kapitału społecznego	– podnoszenie jakości kapitału społecznego
– niskie natężenie postaw przedsiębiorczości i innowacyjności	– wysokie natężenie postaw przedsiębiorczości i innowacyjności
– słabe poczucie tożsamości terytorialnej	– wytwarzanie własnych wzorców kulturowych
	– tworzenie wiedzy specjalistycznej
	– kontrolowanie mediów informacyjnych
Cechy polityczno-administracyjne	
– brak zasobów strategicznych	– kontrolowanie zasobów strategicznych
– brak elit lokalnych	– skupisko elit politycznych
– słaba reprezentacja w centrum	– nadreprezentacja w centralnych organach władzy
– ograniczone kompetencje władz lokalnych i regionalnych	– duży zakres autonomii władz lokalnych i regionalnych
– niski potencjał finansowy władz publicznych	– wysoki potencjał finansowy władz publicznych
Cechy przestrzenne	
– przestrzeń wtórna (pochodna)	– przestrzeń pierwotna
– przestrzeń otwarta	– przestrzeń zamknięta
– przestrzeń selektywnie zagospodarowana	– przestrzeń kompleksowo zagospodarowana
– przestrzeń nieciągła	– przestrzeń ciągła
– przestrzeń rozczłonkowana	– przestrzeń zwarta
– przestrzeń niezintegrowana	– przestrzeń zintegrowana
– przestrzeń niestabilna	– przestrzeń stabilna

Źródło: opracowanie własne na podstawie: K. Kuciński, *Organizacja przestrzenna gospodarki*, w: *Geografia ekonomiczna*, red. K. Kuciński, Oficyna Wolters Kluwer, Kraków 2009, s. 39–40 oraz A. Olechnicka, *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004, s. 56.

Region peryferyjny nie musi charakteryzować się wszystkimi wymienionymi w tabeli 1 cechami. Nie ulega jednak wątpliwości, że natężenie, przynajmniej części z nich, jest na tyle duże, że można utożsamiać go z regionem problemowym, który powinien stać się przedmiotem zainteresowania polityki regionalnej. By jednak skutecznie przeciwdziałać marginalizacji peryferii, konieczne jest ukazanie mechanizmu tworzenia się obszarów peryferyjnych.

3. Mechanizm peryferyjności

Na podstawie analizy najważniejszych koncepcji rozwoju regionalnego nasuwa się wniosek o istnieniu prawidłowości, w myśl której rozwój społeczno-ekonomiczny nie odbywa się w sposób równomierny przestrzennie. Efektem tej nierównomierności są z jednej strony obszary rozwijające się szybciej, a z drugiej – obszary wykazujące się bardzo niską dynamiką zmian (zagrożone depresją, depresyjne, nierozwinięte, problemowe). Przyczyn tego stanu rzeczy upatruje się zarówno w otoczeniu obszarów peryferyjnych, jak też w sposobie tworzenia i wykorzystywania ich wewnętrznego potencjału. Potwierdzają to liczne teorie rozwoju regionalnego⁵.

Jedną z bardziej znanych jest teoria kumulatywnej przyczynowości. Jej twórca G. Myrdal stwierdził, że najlepiej rozwijają się obszary, które jako pierwsze zostały uprzemysłowione. Ze względu na proces kumulatywnej przyczynowości występuje tendencja, że najszybciej rozwijają się regiony i tak najlepiej rozwinięte. Co prawda regiony słabo rozwinięte (peryferyjne) oferują korzyści wynikające z niższych kosztów pracy, ale są one niwelowane przez korzyści aglomeracji występujące w regionach uprzemysłowionych. Dla regionów peryferyjnych impulsami rozwojowymi mogą być efekty dyfuzji innowacji, generowane w regionach rozwiniętych oraz poszerzające się rynki zbytu dla produktów pochodzących z regionów słabo rozwiniętych. Jednak i te zjawiska są niwelowane przez „wymywanie” kapitału i zasobów pracy z regionów peryferyjnych do regionów rozwiniętych.

Dominację obszarów rdzeniowych uzasadnia także teoria rdzenia i peryferii J. Friedmanna, zgodnie z którą duże obszary miejskie (obszary rdzeniowe) korzystają z przewagi, wynikającej z redukcji kosztów, uzyskanej dzięki korzyściom urbanizacji. Są one „motorami” procesów rozwoju, a obszary peryferyjne zachowują jedynie różny stopień autonomii ekonomicznej od obszarów rdzeniowych.

Na przewagę regionów dobrze rozwiniętych na peryferyjnymi, opartą na innowacyjności, zwraca uwagę teoria cyklu życia produktu R. Vernona. Bliskość lokalizacyjna wobec dostawców, firm badawczo-rozwojowych jest szczególnie ważna dla wytwórców we wczesnych fazach rozwojowych produktu, by łatwiej wprowadzać zmiany i go udoskonalać. Stąd preferują oni lokalizacje w dużych miastach.

⁵ Por.: C.J. Dawkins, *Regional development theory: Conceptual foundations, classic works and recent developments*, „Journal of Planning Literature” 2003, vol. 18, no. 2, s. 131–172.

Gdy produkt nabiera charakteru zestandaryzowanego, dla jego producenta ważne stają się korzyści skali oraz możliwość obniżenia kosztów przez zatrudnienia pracowników mniej wykwalifikowanych. Wówczas jego produkcję lokuje się w mniej rozwiniętych (peryferyjnych) regionach.

Zdaniem M. Castellsa współczesny problem niedorozwoju (peryferyjności) może być wyjaśniony przez historyczny rozwój kapitalistycznego modelu produkcji, oparty na akumulacji kapitału. Obecne tendencje niedorozwoju ukazują eksploatację pewnych regionów przez wcześniej rozwinięte regiony kapitalistyczne, dzięki ich dominacji kolonialnej, handlowej, przemysłowej i finansowej.

P. Krugman – w ramach tzw. nowej geografii ekonomicznej – tworzy własny model rdzenia i peryferii. Tworzenie skupisk (klastrów) działalności gospodarczej jest efektem kombinacji sił dośrodkowych i odśrodkowych. Firmy wykazujące duże korzyści skali produkcji chciałyby ją prowadzić w jednym zakładzie zlokalizowanym (ze względu na oszczędność kosztów transportu) w pobliżu dużego rynku zbytu. Jest to region, w którym już wcześniej zlokalizowały się inne firmy, kierując się dostępnością zasobów pracy. W efekcie powstaje i funkcjonuje strefa składająca się z dużych firm przemysłowych. Firmy przemysłowe lokują się w rdzeniu, a produkcja rolna jest umiejscowiona na obszarach peryferyjnych. Relacje w modelu rdzenia i peryferii oparte są na trwałej kombinacji: dużych korzyściach skali produkcji, niskich kosztach transportu i (lub) zatrudnionych w przemyśle, w stosunku do ogólnej liczby ludności w regionie.

Rzeczywisty mechanizm rozwoju regionalnego, będący wypadkową działania uwarunkowań i czynników, zarówno o charakterze egzogenicznym jak i endogenicznym (atrakcyjne czynniki lokalizacji, korzyści zewnętrzne, umiejętność reagowania na wyzwania globalnego rynku, innowacyjność, uwarunkowania instytucjonalne, jakość funkcjonowania władz publicznych) ukazuje, że obszary peryferyjne poddawane są – z jednej strony – procesom „wymywania” zasobów, ale z drugiej – także procesom dyfuzji innowacji. Istotne jest, by pierwszy typ procesów nie niszczył zdolności absorpcyjnej, niezbędnej do realizacji procesów drugiego typu.

4. Polityka regionalna wobec przelamywania peryferyjności

Podstawowym problemem regionów peryferyjnych jest zahamowanie ich marginalizacji społeczno-ekonomicznej oraz zainicjowanie procesów rozwojowych. Próby tego typu działań podejmowane są – w ramach polityki regionalnej – w różnych krajach, w tym europejskich. Ich skuteczność jest zróżnicowana. Jednak każde studium przypadku dostarcza nowych wniosków w zakresie zjawiska peryferyjności⁶.

⁶ Rozważania dotyczące południowych Włoch i Irlandii oparto na publikacji: T.G. Grosse, *Innowacyjna gospodarka na peryferiach?*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2007, s. 62–81 i 97–102.

Jednym z najbardziej znanych obszarów peryferyjnych Europy są południowe Włochy. *Mezzogiorno* jest przykładem potwierdzającym teorię kumulatywnej przyczynowości G. Myrdala. Północna część Włoch dzięki inwestycjom rządowym z lat 50. i 60. XX w., lokalizowanym w dużych ośrodkach przemysłowych, dzięki wspieraniu innowacji, migracjom taniej siły roboczej z południa Włoch osiągnęły sukces gospodarczy, na tyle znaczący, że zaliczane są do rdzenia ekonomicznego Europy. Na południu kraju polityka rządu włoskiego nie przyniosła natomiast takich rezultatów. Do przyczyn tego stanu rzeczy można zaliczyć między innymi: brak współpracy pomiędzy przedsiębiorcami, a wręcz konkurowanie między nimi o dotacje, uzależnienie gospodarcze od Północy (filie przedsiębiorstw), mała innowacyjność (brak bazy naukowej i badawczej), wyuczona bezradność (uzależnienie od pomocy finansowej rządu włoskiego oraz Unii Europejskiej) oraz układy mafijne. Porażka przełamywania peryferyjności południowych Włoch ma zatem przede wszystkim podłoże społeczno-kulturowe i świadczy o tym, jak ważny jest kapitał społeczny w procesie rozwoju.

Innych wniosków dostarcza z kolei przykład Irlandii, której sukces gospodarczy jest efektem konsekwentnej polityki gospodarczej rządu, nastawionej na pozyskiwanie inwestorów zagranicznych. Jest to przykład rozwoju egzogenicznego, osiągniętego dzięki mobilności kapitału. Szybko jednak okazało się, że opieranie rozwoju gospodarczego głównie na inwestorach zagranicznych ma także wady, do których można zaliczyć między innymi: małą innowacyjność technologiczną inwestorów zagranicznych (dominują tzw. montownie), duży transfer zysków firm zagranicznych (brak reinwestowania), zepchnięcie firm krajowych do nisz rynkowych, groźba „ucieczki” firm zagranicznych. Zjawiska te szczególnie dotkliwie odczuła Irlandia w czasie obecnego międzynarodowego kryzysu finansowego. Jeszcze przed jego wybuchem rząd Irlandii zaczął korygować swoje dotychczasowe działania, wprowadzając selektywną politykę przyciągania inwestycji oraz zwiększając rządowe wydatki na badania.

Najbardziej optymistycznym europejskim przykładem przełamywania peryferyjności jest Finlandia. W jej rozwoju można wyróżnić trzy etapy⁷, tj.:

1. etap gospodarki opartej na obfitych i tanich zasobach drewna, która dzięki importowi technologii, dostarczała standaryzowane produkty (1850–1940);

2. etap gospodarki opartej na inwestycjach, imporcie technologii i jej ulepszaniu oraz oferowaniu zróżnicowanych produktów (1940–1990);

3. etap gospodarki opartej na wiedzy, rodzimym jej wytwarzaniu, innowacjach, własnych badaniach i technologiach oraz dostarczaniu produktów obejmujących zupełnie nowe rynki (od 1990).

⁷ K. Stachowiak, *Czynniki instytucjonalne w budowaniu i funkcjonowaniu gospodarki opartej na wiedzy – przykład Finlandii*, w: *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J.J. Parysek, T. Strykiewicz, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008, s. 128–130.

Finlandia zawdzięcza swój sukces długofalowym, konsekwentnie realizowanym programom rządowym budowania konkurencyjnej gospodarki, wspieraniu oświaty, nauki i szkolnictwa wyższego, instytucjonalnemu wspieraniu innowacyjności krajowych firm (centra innowacyjności), tworzeniu sieci technologicznych oraz wzmacnianiu zasobów endogenicznych⁸.

Analizując powyższe studia przypadków i wyciągając z nich wnioski należy także rozstrzygnąć tradycyjny dylemat polityki regionalnej, sprowadzający się do pytania, co jest jej celem: egalitaryzm czy efektywność, lub inaczej formułując problem: czy prowadzić politykę wyrównywania, a zatem wspierania obszarów peryferyjnych kosztem dobrze rozwiniętych, czy może jednak wspierać „lokomotywy rozwoju”, które staną się źródłem dyfuzji impulsów rozwojowych na obszary peryferyjne.

5. Podsumowanie

Peryferyjność regionów może mieć charakter przestrzenny i społeczno-ekonomiczny. Peryferyjność przestrzenną można przezwyciężyć poprzez inwestycje podnoszące dostępność komunikacyjną. Przełamywanie peryferyjności społeczno-ekonomicznej, której powstawanie i istnienie jest – zgodnie z wieloma koncepcjami teoretycznymi – immanentną cechą rozwoju, wymaga bardziej złożonych działań. Mogą one między innymi obejmować⁹:

- formułowanie długofalowych rządowych, regionalnych i lokalnych programów budowania konkurencyjności obszarów peryferyjnych oraz ich konsekwentną realizację;
- wspieranie regionalnej i lokalnej przedsiębiorczości poprzez podnoszenie atrakcyjności lokalizacyjnej;
- podnoszenie innowacyjności poprzez wzmacnianie pozycji uniwersytetów i innych instytucji badawczych;
- podnoszenie jakości kapitału społecznego;
- realizowanie publicznych inwestycji rozwojowych oraz tworzenie zachęt finansowych dla inwestycji prywatnych (kredyty bankowe, *venture capital*);
- selektywne przyciąganie inwestycji zagranicznych;
- kreowanie i wzmacnianie regionalnych centrów rozwoju.

Przełamanie peryferyjności społeczno-ekonomicznej oznacza, że region nabiera charakteru innowacyjnego, przy czym – jak słusznie zauważa A. Kukliński – innowacji nie należy utożsamiać wyłącznie z pojedynczym aktem twórczym, a rozumieć ją jako złożony proces społeczny uwzględniający aspekty intelektualne, instytucjonalne, biznesowe i edukacyjne, warunkujący w efekcie powstanie nowych idei, nowych technologii i nowych produktów¹⁰.

⁸ T.G. Grosse, *Innowacyjna gospodarka...*, dz. cyt., s. 81–97.

⁹ Tamże, s. 103–135.

¹⁰ A. Kukliński, *Klimaty innowacji a rozwój regionów*, referat na konferencję „Wspieranie procesów innowacyjnych w gospodarce regionu”, 18.05.2009 (maszynopis powielony), Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2009, s. 1–7.

Literatura

1. Dawkins C.J., *Regional development theory: Conceptual foundations, classic works and recent developments*, „Journal of Planning Literature” 2003, vol. 18, no. 2.
2. Domański R., *Gospodarka przestrzenna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
3. Grosse T.G., *Innowacyjna gospodarka na peryferiach?*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2007.
4. *The impact of the development of the countries of Central and Eastern Europe on the community territory*, „Regional Development Studies” 1996, vol. 16.
5. Kuciński K., *Organizacja przestrzenna gospodarki*, w: *Geografia ekonomiczna*, red. K. Kuciński, Oficyna Wolters Kluwer, Kraków 2009.
6. Kukliński A., *Klimaty innowacji a rozwój regionów*, referat na konferencję „Wspieranie procesów innowacyjnych w gospodarce regionu”, 18.05.2009 (maszynopis powielony), Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, Lublin 2009.
7. Olechnicka A., *Regiony peryferyjne w gospodarce informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2004.
8. Stachowiak K., *Czynniki instytucjonalne w budowaniu i funkcjonowaniu gospodarki opartej na wiedzy – przykład Finlandii*, w: *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*, red. J.J. Parzysek, T. Strykiewicz, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008.
9. Winiarski B., *Polityka regionalna*, PWE, Warszawa 1976.

PERIPHERALITY AS THE SUBJECT OF REGIONAL POLICY

Summary: Peripherality is a complex but rather negatively judged phenomenon. We can distinguish two aspects of it. First – spatial, depending on specific features of geographical environment or political factors (border regions) and second – socio-economic, which is an effect of low demographic, social and economic capitals. Spatial peripherality is relatively easier to overcome by building transport infrastructure. For overcoming socio-economic peripherality it is necessary to create a social innovative system based on intellectual, institutional, business and educational components.